

Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Instytut Oświaty Pedagogicznej i Oświaty Dorosłych
Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy

EDUKACJA ZAWODOWA I USTAWICZNA

POLSKO-UKRAIŃSKI
ROCZNIK NAUKOWY

nr 1/2016

ISSN 2543-7925

Warszawa 2016

CZĘŚĆ II

Globalizacja, rynek pracy i oświata

Nellia Nyczkało	
Ukraińska oświata zawodowa: doświadczenie, nowe wyzwania i poszukiwania	125
Zdzisław Wołk	
Kodeksy etyczne i ich rola w kształtowaniu kultury pracy	141
Walentina Radkiewicz	
Edukacja zawodowa dla zapewnienia skuteczności specjalistów na rynku pracy	153
Hanna Markiewiczowa	
Józef Stemler – działacz oświatowy II Rzeczypospolitej	167
Łarysa Łukianowa	
Współczesny rynek pracy i imigracje: przyczyny i skutki dla Ukrainy	177
Barbara Baraniak	
Środowisko przyrodnicze współczesnym problemem nie tylko pedagogiki pracy	191
Katarzyna M. Stanek	
Kompetencje społeczne i zawodowe pracowników służb społecznych w obszarze wymagań rynku pracy	215
Lidia Lehoczka	
Dyskurs o marginalizacji i jej zwalczanie za pomocą usług socjalnych	229

CZĘŚĆ III

Problemy przygotowania nauczycieli, kształcenia zawodowego i andragogiki

Zygmunt Wiatrowski	
Edukacja w wieku senioralnym	241
Mirosława Wowk	
Wzrost kultury akademickiej w uniwersyteckim kształceniu przyszłych nauczycieli: wymiar metodologiczny	253
Jacek Siewiora	
O modelu współczesnego nauczyciela w kontekście <i>ars artium educatio</i> ...	265

Валентина Радкевич

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІХУ НА РИНКУ ПРАЦІ

**EDUKACJA ZAWODOWA DLA ZAPEWNIENIA SKUTECZNOŚCI
SPECJALISTÓW NA RYNKU PRACY**

**PROFESSIONAL EDUCATION FOR EMPLOYMENT
OF SPECIALISTS IN THE NATIONAL LABOR MARKET**

Концепція постіндустріального етапу цивілізаційного розвитку свідчить про вступ людства в інформаційну еру, доміантною ознакою якої є формування інтелектуальної економіки, заснованої на інноваційних знаннях, технологіях, системах, бізнес-моделях, способах діяльності, трудових ресурсах тощо. Серед можливих сценаріїв розвитку постіндустріального суспільства особливе місце займає Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» – Програма реформ – з метою досягнення європейських стандартів життя та гідного місця України у світі. При цьому поняття «сталий розвиток» необхідно розглядати як динамічно стійке і випереджувально кероване вдосконалення суспільних відносин, згідно з якими у світі підвищується довіра до України як європейської демократичної держави зі сприятливим бізнес-кліматом, усвідомлення унікального місця у світовому розподілі праці та інтегрованої в глобальні процеси створення доданої вартості¹.

Водночас економічне зростання країни відкриває нові можливості для розвитку національного ринку праці, який у наступному десятилітті буде значно еволюціонувати, відповідно – набувати ознак глобальності,

¹ *Global Entrepreneurship Index 2016 / The Global Entrepreneurship and Development Institute, Washington, D.C. USA* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://the-gedi.org/2016-global-entrepreneurship-index/>. – Назва з екрану.

віртуальності, що докорінним чином змінить трудові відносини і форми зайнятості. Йдеться про те, що інтелектуалізація праці призведе до появи нових професій, кваліфікацій, компетенцій, орієнтованих на інформаційні й інтелектуальні технології виробництва та інноваційні форми зайнятості. Наприклад, в країнах Західної Європи значно зростає рівень зайнятості під назвою «електронні котеджі», що уможливорює перенесення навчальних і робочих місць в домашні умови.

Зміна у формах організації праці буде позначатися на поширенні самозайнятості, часткової зайнятості, виникненні різноманітних проявів дистанційних форм зайнятості та створенні віртуальних підприємств. Зокрема специфіка функціонування віртуальних підприємств зумовлена збільшенням кількості електронних робочих місць у глобальній мережі Інтернет для надання послуг, а також виробництва та реалізації продукції. Створення віртуальних (електронних) робочих місць найбільш поширене в європейських країнах. Так, італійська компанія Telekom дає можливість працівникам довідкових бюро працювати вдома, забезпечивши їх персональними комп'ютерами, модемами, факсами, телефонами. У Великій Британії фахівців, які постійно працюють вдома, налічується майже 4 млн. осіб, а тих, хто працює в домашніх умовах, як мінімум, 3 дні на тиждень – понад 20%².

Результати аналізу потреб країн Європейського Союзу у професійних кваліфікаціях свідчать, що до 2020 р. можливості для працевлаштування будуть включати приблизно 80 млн. робочих місць, з яких майже 7 млн. будуть складати нові робочі місця. Більшість змін у сфері зайнятості стосуватиметься професій, які потребуватимуть високої кваліфікації. При цьому професії, які передбачають середню кваліфікацію, будуть складати половину всіх робочих місць, а частка малокваліфікованих професій скоротиться з 21% до 15%³.

Перехід до глобальної економіки з низьким рівнем забруднення атмосфери, і, навпаки, швидкий розвиток сектора відновлювальної енергетики, впровадження енергоефективних технологій потребуватиме створення «зелених» робочих місць, відповідно – працівників, здатних забезпечити ефективне енергоспоживання в будівництві, промисловості, на

² *Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»* [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Назва з екрану.

³ *Квалифицированная рабочая сила – основа для интенсивного и сбалансированного экономического роста* // Международное бюро труда. – Женева: МОТ, 2010. – 70 с.

віртуальності, що докорінним чином змінить трудові відносини і форми зайнятості. Йдеться про те, що інтелектуалізація праці призведе до появи нових професій, кваліфікацій, компетенцій, орієнтованих на інформаційні й інтелектуальні технології виробництва та інноваційні форми зайнятості. Наприклад, в країнах Західної Європи значно зростає рівень зайнятості під назвою «електронні котеджі», що уможливорює перенесення навчальних і робочих місць в домашні умови.

Зміна у формах організації праці буде позначатися на поширенні самозайнятості, часткової зайнятості, виникненні різноманітних проявів дистанційних форм зайнятості та створенні віртуальних підприємств. Зокрема специфіка функціонування віртуальних підприємств зумовлена збільшенням кількості електронних робочих місць у глобальній мережі Інтернет для надання послуг, а також виробництва та реалізації продукції. Створення віртуальних (електронних) робочих місць найбільш поширене в європейських країнах. Так, італійська компанія Telekom дає можливість працівникам довідкових бюро працювати вдома, забезпечивши їх персональними комп'ютерами, модемами, факсами, телефонами. У Великій Британії фахівців, які постійно працюють вдома, налічується майже 4 млн. осіб, а тих, хто працює в домашніх умовах, як мінімум, 3 дні на тиждень – понад 20%².

Результати аналізу потреб країн Європейського Союзу у професійних кваліфікаціях свідчать, що до 2020 р. можливості для працевлаштування будуть включати приблизно 80 млн. робочих місць, з яких майже 7 млн. будуть складати нові робочі місця. Більшість змін у сфері зайнятості стосуватиметься професій, які потребуватимуть високої кваліфікації. При цьому професії, які передбачають середню кваліфікацію, будуть складати половину всіх робочих місць, а частка малокваліфікованих професій скоротиться з 21% до 15%³.

Перехід до глобальної економіки з низьким рівнем забруднення атмосфери, і, навпаки, швидкий розвиток сектора відновлювальної енергетики, впровадження енергоефективних технологій потребуватиме створення «зелених» робочих місць, відповідно – працівників, здатних забезпечити ефективне енергоспоживання в будівництві, промисловості, на

² *Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»* [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Назва з екрану.

³ *Квалифицированная рабочая сила – основа для интенсивного и сбалансированного экономического роста* // Международное бюро труда. – Женева: МОТ, 2010. – 70 с.

транспорті, у сфері послуг тощо. Тільки в країнах Європейського Союзу до 2020 року передбачається створити 3 млн. «зелених» робочих місць. Це свідчить про посилення реформаційних змін у професійно-кваліфікаційній структурі зайнятості населення та її подальше орієнтування на модель розвитку інтелектуальної економіки.

Забезпечення конкурентної спроможності національної економіки та гідного рівня життя населення потребуватиме значних зусиль щодо реструктуризації зайнятості, збільшення частки інноваційних, високопродуктивних робочих місць у промисловості, сільському господарстві, сфері послуг, транспорті тощо. У перспективі в Україні поширеним буде перерозподіл зайнятості із сектора домогосподарств до корпоративного сектора, з сільського господарства, добувної та важкої промисловості й торгівлі – до високотехнологічних галузей переробної промисловості та сфери бізнесових і соціальних послуг, здатних створити конкурентоспроможні робочі місця з високими вимогами до кваліфікації та професійної освіти зайнятих⁴.

Активізація політики зайнятості передбачає здійснення інвентаризації наявних робочих місць та стимулювання роботодавців до проведення їх атестації. Окрім того, планується пільгове кредитування підприємств малого та середнього бізнесу за створення нових робочих місць з гідними умовами найму та оплати праці. Не менш важливим є запровадження механізму відшкодування відсотків та державного гарантування кредитів малому підприємству. Адже підприємницький потенціал в нашій державі ще недостатньо сформований. Так, за Індексом глобального підприємництва, у 2016 р. Україна посідає 63-тє місце з-поміж 132 країн світу і 34-тє місце серед 40 європейських країн⁵.

З метою орієнтації громадян країни на підприємницьку діяльність Державна служба зайнятості з початку 2016 р. надала 19.4 тис. безоплатних індивідуальних та групових консультацій з питань підприємництва та самозайнятості. Це допомогло 42% осіб відкрити власну справу у сфері оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засо-

⁴ Аналітична доповідь до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2016 році». – Київ: НІСД, 2016. – 688 с. 325.

⁵ *The Global Competitiveness Report 2015-2016* [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1/>. – Назва з екрану.

бів і мотоциклів; кожен восьмий – у професійній, науковій, технічній діяльності, стільки ж – у сільському, лісовому та рибному господарствах⁶.

Підвищенню рівня зайнятості та розвитку сталого підприємництва задля стабільності і зростання, налагодження ефективного діалогу, покращення соціального захисту сприяє Програма гідної праці для України на 2016 – 2019 роки. Ця Програма була підписана соціальними партнерами на національному рівні в рамках Меморандуму про взаєморозуміння⁷.

У державному регулюванні якості зайнятості важливе значення має мінімізація явища безробіття, збільшення кількості робочих місць для працевлаштування. За даними Державної служби статистики України, рівень зайнятості населення у 2016 р. становив 55,9%. Найвищий рівень зайнятості спостерігався у м. Києві (62,0%), Дніпровській обл. (60,9%); найнижчий у Тернопільській обл. (51,6%) та Донецькій обл. (50,3%)⁸. Рівень безробіття, за методологією (МОП), становив 9,5% економічно активного населення, а серед працездатного віку – 9,9%, що на 1,3% більше, ніж у країнах Європейського Союзу⁹. У цілому, за оцінками, з початку кризи втрачено до двох мільйонів робочих місць, і прогнозується подальше зростання безробіття. Найбільша кількість безробітних була працевлаштована за такими професійними групами: працівники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (28%), кваліфіковані робітники з інструментом (11%), працівники сфери торгівлі та послуг (13%), а також працівники з найпростіших професій (15%)¹⁰.

Водночас загальна кількість вакантних робочих місць, заявлених роботодавцями до Державної служби зайнятості у липні 2016 р., ста-

⁶ Надання Державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості України [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350803>. – Назва з екрану.

⁷ Програма гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики України [офіц. сайт]. – Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/document/189004/1.doc. – Назва з екрану.

⁸ Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 8 верес. 2011 р. № 3715-VI // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. – Назва з екрану.

⁹ Державна служба статистики України [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.

¹⁰ Надання Державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості України [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350803>. – Назва з екрану.

новила 42,4 тис., тобто на одну вакансію припадало 10 осіб. Зокрема за професійними групами найбільший попит був у професіоналах – 4,4 тис. осіб, фахівцях – 4,4 тис. осіб, кваліфікованих робітниках з інструментом – 8,1 тис. осіб, працівниках сфери торгівлі та послуг – 6,6 тис. осіб, робітниках з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технічного устаткування, складання устаткування та машин – 6,4 тис. осіб. Окрім того, залишається великий попит і на робітників з найпростіших професій – 5,6 тис. осіб¹¹. Зауважимо, що причинами зменшення потреби у працівниках, в тому числі й за професійними групами, є спад економічної динаміки, який найбільше зафіксований у хімічній, деревообробній, машинобудівній та харчовій промисловостях¹².

Разом з тим, державне регулювання якості зайнятості спрямовується на досягнення таких параметрів ринку праці, які б сприяли економічному зростанню, ефективності та оптимальності економіки, зменшенню кількості безробітних. Для цього потрібні якісно нові підходи до процесів професійно-кваліфікаційного зростання фахівців з урахуванням їхніх здібностей, нахилів та інтересів відповідно до потреб ринкових перетворень. Водночас спостерігається недостатній рівень інноваційної активності вітчизняної економіки. Про це свідчить скорочення частки інноваційно-активних промислових підприємств, а відповідно – зменшення частки інноваційної продукції у значному обсязі реалізованої промислової продукції. Так, у 2015 р. промисловими підприємствами було реалізовано інноваційної продукції на суму 23,1 млрд. грн., що становить лише 1,4% від загального обсягу реалізованої промислової продукції (у 2014 р. частка такої продукції становила 2,5%, у 2013 р. – 3,3%)¹³.

Послаблення інноваційного чинника промислового виробництва позначилося на зниженні рейтингу України серед інших країн. Так, у Глобальному індексі інновацій Україна займає 64 позицію, після Вірменії,

¹¹ *Потреба роботодавців у працівниках за професійними групами у 2016 році* [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/tp/sz_br/sz_br_u/pppg_u_2016.html. – Назва з екрану.

¹² *Економіка України за січень-липень 2016 року* [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр [сайт]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-ukrayini-za-sichenlipen-2016-roku/>. – Назва з екрану.

¹³ *Аналітична доповідь до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2016 році»*. – Київ: НІСД, 2016. – С. 258.

Білорусі, Росії, Туреччині¹⁴. За рівнем конкурентоспроможності економіки Україна знаходиться на 79 місці з-поміж 140 країн світу¹⁵. За показниками технологічної готовності (оснащеність новими технологіями) позиції України наднизькі – у 2015 р. 86-те місце.

З метою протидії низьким рівням продуктивності, а також доходів громадян країни, що позначається на посиленні регіональної дезінтеграції та трудової міграції, у 2016 р. Кабінетом Міністрів України передбачається: забезпечення доступу національних виробників до довгострокових кредитних ресурсів; запровадження стимулюючої системи оподаткування (зниження податкового тиску); стимулювання економічної активності населення (забезпечення умов для самозайнятості, впровадження освітніх програм, у тому числі з використанням інструментів онлайн-освіти тощо¹⁶.

Одним із чинників, що визначає успішність інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, є якість людського капіталу. Йдеться про поєднання якостей людей, задіяних в інноваційних процесах задля створення і виробництва новітньої продукції як джерела прибутків. Відповідно людський капітал інноваційної діяльності є сильним потенціалом особистісно-професійного розвитку учасників створення інноваційного продукту. У цьому контексті професійна освіта як капітал конкретної людини і суспільства, в цілому слугує важливим теоретичним підґрунтям формування та розвитку професійної компетентності, духовного світогляду і моральних якостей кваліфікованих фахівців. Йдеться про фахівців інноваційного типу з високим рівнем професіоналізму, інтелектуального, культурного і фізичного розвитку, здатних працювати в технологічно змінених умовах у різних сферах зайнятості. Для такої зайнятості особливо потрібні будуть фахівці з глобальним мисленням, знанням іноземних мов, ІКТ-компетенціями на рівні міжнародних стандартів, навичками працювати в команді, взаємодіяти зі світом природи, з людьми, самостійно приймати рішення в нестандартних виробничих ситуаціях.

¹⁴ Сандугей В. *Вплив комунікаційних технологій на розвиток українського ринку праці* / В. Сандугей // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 1. – С. 29-34.

¹⁵ *The Global Innovation Index 2014* [Електронний ресурс]: *The Human Factor in Innovation* // *The Global Innovation Index*. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2014-v5.pdf>. – Назва з екрану.

¹⁶ *Аналітична доповідь до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2016 році»*. – Київ: НІСД, 2016. – С. 259-260.

У зв'язку з цим актуалізується дуальність мети професійної освіти як системи, що органічно поєднує професійну і загальноосвітню підготовку для більш прискореної адаптації випускників професійних навчальних закладів до вимог ринку праці, а також до життя у світі, що постійно змінюється.

У цьому контексті, роль реформи існуючої професійно-технічної освіти полягає у її перетворенні в професійну освіту як ефективну систему підготовки затребуваних ринком праці майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів (майстрів, техніків); перепідготовки та підвищенні кваліфікації персоналу підприємств. У цій системі професійна освіта забезпечуватиме вихід на ринок праці майбутніх фахівців з високим рівнем професійної компетентності, а професійне навчання – їхній безперервний професійний розвиток упродовж усієї трудової діяльності¹⁷.

Про необхідність модернізації системи професійної освіти, удосконалення механізмів професійного розвитку фахівців у всіх сферах життєдіяльності країни наголошується в ряді національних стратегій. Зокрема згідно зі Стратегією державної кадрової політики на 2012 – 2020 рр. передбачається розроблення: концепції національної стандартної кваліфікації освіти на основі компетентнісного підходу, професійних стандартів для професійних галузей економіки; комплексу заходів щодо вдосконалення організації навчально-виробничої практики учнів, слухачів професійних навчальних закладів та ін.¹⁸. Про забезпечення якісної, конкурентоспроможної професійної освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку економіки наголошується в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року¹⁹.

¹⁷ Радкевич В.О. *Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи* / В.О. Радкевич // Наук. вісник Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. пр. – Київ, 2016. – Вип. 11. – С. 5.

¹⁸ *Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки* [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 1 лют. 2012 р. № 45/2012 // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>. – Назва з екрану.

¹⁹ *Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року* [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 25 черв. 2015 р. № 344/2013 // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрану.

Відповідно до стратегічних напрямів розвитку освіти важливим завданням професійної освіти в умовах інформаційного суспільства та інтелектуальної економіки є трансляція знань, їх конвертація в компетенції. Саме тому важливим методологічним підґрунтям проектування змісту професійної освіти є компетентнісний підхід, згідно з яким враховуються вимоги професійних і освітніх стандартів, положення принципів фундаментальності, універсальності, інтегративності, варіативності і практичної спрямованості.

Основою реалізації компетентнісної парадигми професійної освіти є теорія контекстного навчання, цінність якої полягає в тому, що зміст навчального предмета проектується не просто як знакова система, а як предмет діяльності для тих, хто навчається. Для цього необхідно послідовно моделювати професійну діяльність з боку її предметно-технологічних (предметний контекст) і соціальних складових (соціальний контекст) в різних формах навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих фахівців. Тобто зміст теоретичних знань накладається на канву майбутньої професійної діяльності²⁰.

У забезпеченні взаємозв'язку ринку праці і ринку освітніх послуг, підвищення рівня конкурентоспроможності закладів професійної освіти актуалізується значущість проектно-цільового підходу. Його роль полягає у тому, що він розглядає цілі, зміст, технології управління професійною освітою як прикладну інноваційну діяльність на інтегрованій основі²¹. Підготовка фахівців на основі проектно-цільового підходу – це спільна практико-орієнтована діяльність суб'єктів професійної освіти, професійних співтовариств тощо, спрямована на розв'язання проміжних і перспективних завдань у сфері формування трудового потенціалу національної економіки.

У цьому контексті зростає роль практико-орієнтованого навчання майбутніх фахівців з метою підвищення якості їхньої підготовки до конкретної професійної діяльності на основі використання здобутих ними професійних компетентностей з різних галузей знань і практики. Для цього програми практико-орієнтованого навчання розробляються спільно з роботодавцями, що дає змогу визначати знання і вміння, актуальні для професійної діяльності в умовах конкретного виробництва. Органі-

²⁰ Вербицький А.А. *Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции* / А.А. Вербицкий, О.Г. Ларионова. – Москва, 2009. – С. 148-150.

²¹ *Програма гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки* [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики України [офіц. сайт]. – Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/document/189004/1.doc. – Назва з екрану.

зація такого виду навчання сприяє запровадженню індивідуальної траєкторії оволодіння компетенціями, підвищенню рівня мобільності, скороченню строку адаптаційного періоду випускників закладів професійної освіти на виробництві тощо.

Суттєвими характеристиками практико-орієнтованого навчання, на думку В.І. Блінова, є: цілепокладання, в основі якого лежить підготовка тих, хто навчається, до конкретної професійної діяльності відповідно до вимог економіки або конкретного роботодавця; соціальне партнерство, під яким розуміють включеність у діяльність професійних навчальних закладів представників економічної сфери; первинність практичних форм навчання, орієнтованих на формування конкретних, стандартних і стандартизованих умінь і компетенцій²².

Використання проектно-цільового підходу в управлінні розвитком регіональних систем професійної освіти ґрунтується на принципах: інтеграції освіти з наукою і виробництвом, теорії з практикою, закладів професійної освіти різних рівнів; партисипативності, згідно з яким уможливлується залучення до управління професійною освітою професійних товариств; соціальних партнерів, форсайт-проектів, кластерів; акмеологічності, що сприяє реалізації траєкторії індивідуального професійного зростання суб'єктів освітнього процесу, розвитку їхніх професійно важливих якостей, формуванню готовності планувати кар'єру.

Засобами і способами досягнення ефективності регіональних систем професійної освіти є значна кількість прагматичних освітніх програм, проектів, технологій. Тобто провідним критерієм прогнозування регіональної моделі професійної освіти стає не типологія закладів, наприклад, професійний ліцей, професійний коледж, центр професійної підготовки тощо, а типологія освітніх програм, у тому числі орієнтованих на онлайн-навчання.

У формуванні регіональних систем професійної освіти важлива роль надається професійним коледжам, кількість яких в Україні має зростати за рахунок зміни функцій, можливостей і умов уже існуючих технікумів, вищих професійних училищ, центрів професійно-технічної освіти. Професійні коледжі як багаторівневі й багатofункціональні заклади неперервної професійної освіти мають стати територіальними навчально-виробничими комплексами, центрами соціально-культурного розвитку регіонів, окремих населених пунктів, міст. Окрім того, вони мають

²² Блінов В.І. *Практико-ориєнтоване професійне образование* / В.І. Блінов // Професійне образование. Столиця. – № 11. – 2014. – С. 15.

взяти на себе нову соціально-економічну функцію з перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів, безробітних. Це одна з важливих умов їх інвестиційної привабливості як з боку держави, так і з боку соціальних партнерів на ринку праці.

У контексті концепції неперервної професійної освіти, покликаної сприяти розвитку постіндустріального суспільства й інтелектуальної економіки, інформатизації й інтелектуалізації економіки, забезпечуватимуться можливості відкритого доступу до професійної освіти для всіх категорій громадян, використовуватимуться переваги формальної, неформальної та інформальної освіти впродовж життя. Відповідно зміниться фінансова модель професійної освіти, зросте роль приватних коштів, спрямованих на її модернізацію. При цьому держава забезпечуватиме фінансування підготовки фахівців із професій загальнодержавного значення, реалізацію механізму розподіленої відповідальності за фінансування професійної освіти та справедливого розподілу ресурсів для підготовки кваліфікованих фахівців.

За сучасних умов зростатиме необхідність розвитку відносин закладів професійної освіти з бізнес-структурами на засадах їх інтеграції. Найбільш затребуваними будуть регіональні освітньо-професійні кластери, учасники яких отримуватимуть переваги від ефекту синергії, що виникає у процесі об'єднання їхніх зусиль у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих фахівців шляхом упровадження інноваційних систем професійного навчання, зокрема й дуальної, тощо. В умовах освітньо-професійного кластеру зацікавлені учасники процесу формування професійно компетентного фахівця мають змогу на основі принципу співпраці й пошуку компромісів узгоджено діяти задля реалізації своїх інтересів, домовлятися на демократичних засадах про оптимальні параметри такої взаємодії, що безпосередньо сприятиме вирівнюванню балансу між попитом і пропозицією робочої сили, підвищенню якості професійної освіти, модернізації матеріально-технічної бази закладів професійної освіти, удосконаленню професіоналізму педагогічних працівників тощо. Регламентує цю взаємодію нещодавно прийнятий Закон «Про соціальний діалог в Україні»²³.

Об'єднання суб'єктів ринку праці та освітнього процесу в освітньо-професійні кластери відповідає характеру сучасної конкуренції, оскільки дає змогу оптимальніше визначати специфічні вимоги до яко-

²³ *Про соціальний діалог в Україні* [Електронний ресурс]: Закон України від 23 груд. 2010 р. № 2862-VI // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>. – Назва з екрану.

сті продукції, послуг, кваліфікації фахівців, ефективніше забезпечувати впровадження сучасних виробничих технологій, маркетингу тощо, що впливає на підвищення продуктивності праці, економічну ефективність підприємств з метою вироблення й реалізації державної політики у сфері формування й розвитку трудового потенціалу для національної економіки країни²⁴.

Зростатиме необхідність у запровадженні сучасних маркетингових підходів до управління закладами професійної освіти, створенні регіональних і галузевих систем прогнозування попиту на кадри різних категорій у короткостроковій і довгостроковій перспективі. Тому під маркетингом професійної освіти доцільно розуміти розширення ринкових відносин в освітній сфері, що забезпечує функціонування закладів професійної освіти на засадах конкурентоздатності, результативності й економічної ефективності. Створення в закладах професійної освіти маркетингових служб сприятиме здійсненню прогнозів попиту і пропозицій робочої сили на ринку праці, отриманню інформації про можливі обсяги, структуру необхідних професій і спеціальностей, а також прийняттю якісних управлінських рішень.

Стратегія держави у сфері професійної освіти має виходити з необхідності спільної відповідальності і держави, і органів місцевого самоврядування, і роботодавців, і власне провайдерів освітніх послуг, і педагогів та учнів за розвиток професійної освіти, якості підготовки інноваційного типу фахівців. Це дасть змогу зробити вітчизняну професійну освіту привабливішою, гнучкішою, якіснішою, доступнішою та більш орієнтованою на вимоги високотехнологічного виробництва. Така професійна освіта стане основою професійного успіху особистості майбутнього фахівця й подальшого розвитку професійної кар'єри для продуктивної зайнятості на ринку праці.

Викладено результати аналізу стану зайнятості населення України на національному ринку праці. Обґрунтовано особливості формування інтелектуальної економіки, заснованої на інноваційних знаннях, способах діяльності; її вплив на зміну трудових відносин та форм зайнятості (самозайнятість, часткова зайнятість, дистанційні форми зайнятості тощо). Розкрито підходи до регулювання якості зайнятості шляхом стимулювання роботодавців до створення високопродуктивних робочих місць з гідними умовами найму та оплати праці.

²⁴ Там само.

Обґрунтовано необхідність реформи існуючої в Україні професійно-технічної освіти, її перетворення в систему професійної освіти, що органічно поєднує професійну і загальноосвітню підготовку затребуваних ринком праці майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів (майстрів, техніків), перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу підприємств. Розкрито теоретичні основи модернізації змісту професійної освіти: компетентнісний, проектно-цільовий, маркетинговий підходи, теорія контекстного навчання, принципи: фундаментальності, інтегративності, варіативності, акмеологічності, партисипативності, гуманітарної і практичної спрямованості тощо.

Ключові слова: постіндустріальне суспільство, ринок праці, інтелектуальна економіка, інноваційні форми зайнятості, професійна освіта, фахівці, професійні коледжі, практико-орієнтоване навчання, заклади професійної освіти, високотехнологічне виробництво.

Abstract: The up-to date analysis of the citizenships' employment in Ukrainian labor market is represented in the article. The specific features of intellectual economy development, based on the innovative knowledge and ways of activity, its impact on the changes in labor relations and employment forms (self-employment, part-time, distance forms of employment, etc.) are grounded. The article reveals the employment quality regulation approaches via encouraging employers to create the highly productive jobs with decent employment and wages conditions. The need for reforming the Ukraine's existing vocational education and training system and its turn into the system of professional education that combines vocational and general education and training needed at labor market for future skilled workers and young professionals (masters, technicians), re-training and companies' staff development is grounded. The theoretical bases of professional education content modernization are revealed. They are: competency, project target, marketing approaches, contextual learning theory. The principles of professional education, namely, fundamentality, interactivity, variability, acmeology, participation, humanity and practical orientation are exposed.

Key words: post-industrial society, labor market, intellectual economy, innovative forms of employment, professional education, specialists, professional colleges, education oriented on practice, training institutions of professional education, high-tech industry.

Бібліографія

- Аналітична доповідь до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2016 році».* – Київ: НІСД, 2016. – 688 с.
- Блинов В.И. *Практико-ориентированное профессиональное образование* / В.И. Блинов // Профессиональное образование. Столица. – № 11. – 2014. – С. 14-16.
- Вербицкий А.А. *Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции* / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова. – Москва, 2009. – С. 148-150.
- Державна служба статистики України [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.
- Економіка України за січень-липень 2016 року* [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр [сайт]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-ukrayini-za-sichenlipen-2016-roku/>. – Назва з екрану.
- Квалифицированная рабочая сила – основа для интенсивного и сбалансированного экономического роста* // Международное бюро труда. – Женева: МОТ, 2010. – 70 с.
- Надання Державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям* [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості України [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350803>. – Назва з екрану.
- Потреба роботодавців у працівниках за професійними групами у 2016 році* [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/sz_br/sz_br_u/pppg_u_2016.html. – Назва з екрану.
- Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року* [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 25 черв. 2015 р. № 344/2013 // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрану.
- Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні* [Електронний ресурс]: Закон України від 8 верес. 2011 р. № 3715-VI // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. – Назва з екрану.
- Про соціальний діалог в Україні* [Електронний ресурс]: Закон України від 23 груд. 2010 р. № 2862-VI // Законодавство / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>. – Назва з екрану.